Samordningsförbundet Centrala Östergötland

2025-11-30

Överenskommelse om samverkan avseende övergången från anpassad gymnasieskola, IVAS, och introduktionsprogram till stödinsatser i vuxenlivet (KOLL)

Parter
Mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan (avdelning FVV Mitt), Linköpings kommun genom Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen, Social- och omsorgsförvaltningen samt Utbildningsförvaltningen, Kinda- och Åtvidabergs kommun samt Region Östergötland genom Psykiatrin och Habiliteringen har denna dag slutits följande överenskommelse om samverkan.

Samverkansområde
Överenskommelsen omfattar samverkan på anpassad gymnasieskola, IVAS och introduktionsprogram. Den bygger på en kronologi av insatser för att underlätta övergången från anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram till vuxenliv och de stödinsatser individerna har rätt till och behov av.

Målgrupp
Elever som tillhör personkrets 1 (personer med intellektuell funktionsnedsättning, autism eller autismliknande tillstånd), som är:

- elever inom anpassad gymnasieskola
- elever inom IVAS
- elever inom introduktionsprogram, som inte är behöriga att söka ett nationellt program efter avslutade studier

Mål/Syfte
Övergripande mål för samverkan är att:

- underlätta övergången från anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram till vuxenlivet.
- ta fram en individuell planering för varje elev för tiden efter avslutade studier vid anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram.
- korta beslutsvägar och handläggningstid för respektive verksamhet.
- möjliggöra informationsöverföring mellan skolan och de myndigheter/aktörer som tar vid efter skolslut.

Tillsammans syftar det till att ge ett stöd som leder till ökad möjlighet för individen att komma i arbete, sysselsättning och möjlighet till egenförsörjning eller bedriva studier utifrån individens förutsättningar. Syftet innefattar även ett samverkansarbete gällande de stödinsatser inför vuxenlivet som individen har rätt till och kan ha behov av.

Dokumentation inför samverkansarbetet
Den dokumentation som ligger till grund för samverkansarbetet bär skolan ansvar för att den finns på plats inför det gemensamma arbetet. Dokumentationen kan bestå av följande:

- *Psykologisk utredning*
  Den psykologiska utredning som ligger till grund för mottagandet i anpassad gymnasieskola.
- *Pedagogisk bedömning*
  En samlad bedömning av elevens utveckling och förmåga under tiden i anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram.
- *Funktionsbedömning*
  En bedömning av elevens arbets- och aktivitetsförmåga inför framtida behov av stöd. Detta genomförs med hjälp av självskattningar och observation i aktivitet.
- *Bedömning från arbetsplats*
  En bedömning av elevens förmåga under APL- eller praktikperioderna.

Samtycke
För att underlätta samverkansarbetet behöver eleven skriva under en samtyckesblankett där eleven ger sitt medgivande till att de olika verksamheterna utbyter information. Samtycket kan när som helst dras tillbaka av eleven och upphör att gälla när eleven avslutar skolan. Skolan ansvarar för att informera elev och eventuell vårdnadshavare/god man om samtycket. Fullständig samtyckesblankett redovisas i bilaga 1. I de fall Försäkringskassan skall medverka vid ett enskilt samtal med eleven krävs att eleven också undertecknar Försäkringskassans samtycke.

Samordningsförbundets beredningsgrupp
Samverkansarbetet ska innehålla representanter från följande verksamheter:

- Arbetsförmedlingen
- Försäkringskassan
- Linköpings kommun
  - Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen
  - Social- och omsorgsförvaltningen
  - Utbildningsförvaltningen
- Kinda kommun
- Åtvidabergs kommun
- Region Östergötland
  - Psykiatrin
  - Habiliteringen
- Anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram: Anders Ljungstedts gymnasium, Berzeliusskolan, Linnégymnasiet (tidigare Birgittaskolan) samt Vretagymnasiet

Beredningsgruppen träffas minst 1 gång per termin eller vid behov för avstämning och justering av överenskommelsen. Samordningsförbundet Centrala Östergötland sammankallar dessa möten.

Intressentgrupp
Intressentgruppen ska bestå av representanter från följande verksamheter:

- Ansvariga på de anpassade gymnasieskolorna/IVAS/introduktionsprogram.
- Arbetsförmedlingen
- Centrala elevhälsan, mottagningsgruppen anpassad gymnasieskola
- Centrum för vuxenutbildning
- Försäkringskassan
- Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen, avdelningen Arbetsliv och försörjning, Linköpings kommun
- Kinda kommun
- Åtvidabergs kommun
- Region Östergötland, Psykiatrin i Linköping
- Region Östergötland, Habiliteringen i Linköping
- Social- och omsorgsförvaltningen, LSS, Linköpings kommun

Respektive parts förutsättning och möjliga medverkan regleras i bilaga 3 “Parternas medverkan”.

Intressentgruppen träffas minst 2 gånger per termin och sammankallas av skolan. Intressentgruppens uppdrag är att driva samverkansarbetet och att tillsammans hålla sig uppdaterade inom området anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram, arbete, sysselsättning samt studier för unga med funktionsnedsättning. Intressentgruppens verksamhet syftar även till att att kunna utbyta erfarenheter med varandra inom denna grupp. Respektive verksamhet bär ansvar att delta vid gemensamt planerade aktiviteter. Skolan bär ansvar för att sammankalla till samtliga samverkansmöten. Skolan bär också ansvar för att informera elever och föräldrar om samverkansarbetet. Samordningsförbundet Centrala Östergötlands resurs för C-sam unga kan nyttjas av intressentgruppen för att underlätta samordning och samverkan.

Samverkansmodellen
Samverkansmodellen bygger på erfarenheterna från projekten Koll på läget och Mera Koll. En beskrivning av aktiviteterna finns i bilaga 2.

Finansiering
Respektive verksamhet finansierar sitt deltagande i samverkansarbetet. Framtidsmässan finansieras av Samordningsförbundet Centrala Östergötland.

Tidsperiod
Överenskommelsen gäller tiden 2026-01-01 – 2027-06-16. Uppsägning av överenskommelsen sker efter överenskommelse mellan parterna och med hänsyn till pågående arbete. Sker ej uppsägning förlängs överenskommelsen om samverkan med 2 år i sänder.

Ansvarande för införande av överenskommelsen
Parterna ansvarar för att informera om överenskommelsen i respektive verksamhet och att utse representanter till de forum där parterna ska medverka.

Arbetsförmedlingen

- Hanna Tidner, sektionschef

Försäkringskassan

- Linda Ek (enhetschef för aktivitetsersättning. Östergötland)

Linköpings kommun

- Integrations- och arbetsförvaltningen
  Mikaela Schullström, förvaltningsdirektör
- Social- och omsorgsförvaltningen
  Yvonne Thilander, socialdirektör
- Utbildningsförvaltningen
  Robert Bredberg, utbildningsdirektör

Kinda Kommun

- ??

Åtvidabergs kommun

- **??**

Region Östergötland

- Psykiatrin
  Therése Johansson, centrumchef
- Habiliteringen
  Susanna Jangeroth, verksamhetschef

Bilagor

Bilaga 1: Samtycke

Bilaga 2: Samverkansmodellen

Bilaga 3: Parternas medverkan

Bilaga 4: ”Erfarenheter av projekt Koll på Läget” av Annika Wallin

Samordningsförbundet
Centrala Östergötland

2025-11-30

BILAGA 1

Samtycke

Samtycke till att uppgifter lämnas mellan Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Psykiatrin, Habiliteringen, Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen, Social- och omsorgsförvaltningen samt Utbildningsförvaltningen i Linköpings kommun.

Bakgrund

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Region Östergötland genom Psykiatrin och Habiliteringen, Utbildningsförvaltningen i form av anpassad gymnasieskola, gymnasieskola och IVAS samt Social- och omsorgsförvaltningen i Linköpings kommun eller motsvarande i hemkommunen samt Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen genom arbetsliv och försörjning i Linköpings kommun eller motsvarande i hemkommunen har i uppdrag att samverka för att finna lösningar för sysselsättning, fritid och boende för elever som behöver stöd i övergången mellan avslutad anpassad gymnasieskola/gymnasieskola/ IVAS och vuxenlivet. Genom samverkan mellan de olika verksamheterna skapas ökade förutsättningar för ett fungerande vuxenliv.

- Arbetsförmedlingen
- Försäkringskassan
- Linköpings kommun; skola, Integrations- och arbetsmarknadsförvaltningen eller motsvarande i min hemkommun och Social- och omsorgsförvaltningen eller motsvarande i min hemkommun
- Kinda kommun
- Åtvidabergs kommun
- Region Östergötland; Psykiatrin och Habiliteringen

För att på bästa sätt hjälpa dessa ungdomar behöver samverkansparterna kunna delge varandra relevanta uppgifter om ungdomen, uppgifter som i vissa fall omfattas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen. För att samverkansparterna ska kunna lämna uppgifter till varandra behövs samtycke. Samverkansparterna önskar därför att samtycke ges till att nödvändiga uppgifter för samverkan kring ungdomen kan lämnas till samverkansparterna.

Information gäller ekonomisk och social situation, fysisk och psykisk hälsa, samt bedömningar, omdömen från skolan, omdömen från praktiken och nuvarande situation.

Samordningsförbundet
Centrala Östergötland

2025-11-30

Samtycke

Jag/vi samtycker till att samverkansparterna samverkar kring mina/ungdomens behov. Jag/vi medger därför att samverkansparterna får utbyta information om mig/ungdomen utan hinder av sekretess. Samtycket gäller tills vidare eller tills jag/vi återtar det. Detta samtycke kan när som helst återkallas, därefter kan ytterligare uppgifter inte utlämnas från respektive samverkanspart. Sådan återkallelse ska skriftligen lämnas till skolan och det åligger skolan att informera resterande samverkansparter. Samtycket upphör automatiskt att gälla när eleven skrivs ut från skolan.

Samtycket upprättas i två exemplar, varav ett förvaras i skolans elevakt och ett exemplar hos mig/vårdnadshavare.

Namn på ungdomen: _____

Personnummer: _____

Skola: _____

Jag har tagit del av vad samtycket innebär för mig.

Ort och datum: _____

Ungdomens underskrift: _____

Om omyndig elev

Vid gemensam vårdnad måste båda vårdnadshavarna lämna samtycke.

Ort och datum: _____

Vårdnadshavarens underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

Ort och datum: _____

Vårdnadshavarens underskrift: _____

Namnförtydligande: _____

7

BILAGA 2

Samverkansmodellen

Framtidsmässa

År 2 och 3 för IVAS och år 3 och 4 för anpassad gymnasieskola, introduktionsprogram individuell planering/tidsplan. November.

Intressentgruppen och andra verksamheter med uppdrag mot målgrupperna presenterar sig för elever och lärare. Elever och lärare besöker mässan som del i undervisningen under skoltid. Mässan är även öppen kvällstid för elever, anhöriga och andra intresserade. Målet är att eleverna ska få möjlighet att ställa frågor och få information om livet efter studenten. En representant från vardera skola har hand om den praktiska planeringen inför mässan. Se bilaga 3, Parternas medverkan, för information om vilka parter som deltar.

Funktionsbedömning

År 2 och 3 för IVAS och år 3 och 4 för anpassad gymnasieskola, introduktionsprogram individuell planering/tidsplan. April-december.

Arbetsterapeuten gör bedömning av arbets- och aktivitetsförmåga inför framtida behov av stöd med hjälp av självskattningar och observation i aktivitet.

Övergripande samverkan - ÖS-samtal

År 3 för IVAS/introduktionsprogram och år 4 för anpassad gymnasieskola, introduktionsprogram individuell planering/tidsplan. Januari-februari.

Intressentgruppen träffas utan eleverna. Intressenterna diskuterar utifrån den dokumentation som finns, vilka stödbehov varje elev har och om han eller hon kvalificerar sig för stöd hos respektive part. Inför ÖS-samtal som med fördel sker digitalt, ansvarar respektive skola för att skicka ut skriftlig information till Intressentgruppen. Se bilaga 3, Parternas medverkan, för information om vilka parter som deltar.

Framtidssamtal

År 3 för IVAS och år 4 för anpassad gymnasieskola, introduktionsprogram individuell planering/tidsplan. Februari-mars.

Intressentgruppen och eleven tillsammans med anhörig träffas för att göra en planering inför framtiden. Gruppen visar på vilka vägar som är öppna, men det är alltid eleven som bestämmer i slutändan. Målet är att upprätta en planering över vad som ska göras för att förbereda arbete, sysselsättning eller studier, en hållbar ekonomi, boende, en bra fritid och god hälsa. Planeringen kan till exempel innehålla inskrivning på Arbetsförmedlingen eller besöka kommunens arbetsmarknadsenhet eller Centrum för vuxenutbildning under vårterminen. Planeringen dokumenteras. Respektive skola ansvarar för att bjuda in de intressenter/kontaktpersoner som är aktuella för varje enskild elev. Framtidssamtalen sker med fördel digitalt. Se bilaga 3, Parternas medverkan, för information om vilka parter som deltar.

Uppföljande vägledning

År 3 för IVAS och år 4 för anpassad gymnasieskola, introduktionsprogram individuell planering/tidsplan. Maj.

Ansvarig på respektive skola träffar varje elev för att följa upp vad som hänt under våren och om planerna inför sommaren och hösten kvarstår. Vid behov förnyas kontakterna med aktuell verksamhet.

Intressentgruppsmöte
2 gånger per termin.

Intressentgruppen träffas 2 gånger per termin. Ansvariga på skolorna ansvarar för att sammankalla. Ett möte per termin sker digitalt, det andra fysiskt. Intressentgruppens uppdrag är att driva samverkansarbetet och att tillsammans hålla sig uppdaterade inom området *anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram,* arbete, sysselsättning, studier och fritid för unga med funktionsnedsättning. Se bilaga 3, Parternas medverkan, för information om vilka parter som deltar.

Beredningsgrupp
1 gång per termin.

Ansvariga arbetsterapeuter på anpassad gymnasieskola/IVAS/introduktionsprogram deltar på beredningsgruppsmöte 1 gång per termin. Samordningsförbundet Centrala Östergötland ansvarar för att sammankalla. På beredningsgruppsmötet informerar ansvariga arbetsterapeuter om det pågående samverkansarbetet och lyfter aktuella frågor från Intressentgruppen. Vid behov kan överenskommelsen justeras.

Samordningsförbundet Centrala Östergötland

2025-11-30

BILAGA 3

Parternas medverkan - i dokumentet ska parterna kryssa för de aktiviteter som de har förutsättning och möjlighet att delta i. Det är även möjligt att skriva in en kommentar som villkorar en specifik aktivitet. Ex. under förutsättning att eleven har ett uttalat behov av vår medverkan.

	Aktiviteter					
Organisation/ enhet	Intressentgruppen - på plats	Intressentgruppen - digitalt	Framtids-samtal	Framtids-mässan	Övergripande samverkan	Övrigt
Anders Ljungstedts gymnasium						
Utbildningsförvaltningen Linköping						
Arbets-förmedlingen						
Integrations- och arbetsmarknads-förvaltningen(IAF)						
Integration- och arbetsmarknad. (AKA Arbetsmarknads-centrum)						
Berzeliusskolan						

Centrala elevhälsan						
Birgittaskolan IVAS						
Försäkringskassan						
Psykiatrin Region Östergötland						
Samordnings-förbundet SCÖ						
Social- och omsorgs-förvaltningen, LSS vuxna, Linköping						
Social- och omsorgs-förvaltningen, LSS barn, Linköping						
Vreta utbildningscentrum						
Habiliteringen Region Östergötland						
Socialförvaltningen Kinda, LSS						
Socialförvaltningen						

Åtvidaberg, LSS						
Utbildningsförvaltningen, Åtvidaberg						

Samordningsförbundet
Centrala Östergötland

2025-11-30

BILAGA 4

”ERFARENHETER FRÅN PROJEKTET KOLL PÅ LÄGET” av Annika Wallin, BLIRA konsult AB mars 2014

Innehållsförteckning

Projekt Koll på Läget	**13**
Bakgrund – därför startade projektet	**13**
Så fungerar samverkansmodellen	**16**
Röster i rapporten	**17**
Framförhållning och planering	**18**
Ökad kunskap om varandras uppdrag	**19**
Användbar dokumentation	**20**
Initierad läkare saknas	**21**
Blivit varse funktionsnedsättningens konsekvenser	**22**
Igenkända ansikten	**23**
Från projekt till ordinarie verksamhet	**24**
Avslutande ord	**26**

Projekt Koll på Läget

Koll på Läget är ett 4,5 år långt projekt som pågår åren 2010-2014. Samordningsförbundet Centrala Östergötland finansierar fyra av projektåren och Bildningsnämnden på Linköpings [1] kommun bekostar ytterligare sex månader. Intressenter är

- Linköpings Kommun genom Anders Ljungstedts gymnasium, Jobb och Kunskapstorget och Socialkontoret. Projektet är organisatoriskt placerat under Utbildningskontorets sektion för resurs- och stödverksamhet.
- Försäkringskassan
- Arbetsförmedlingen
- Landstinget genom Habiliteringen.

Från skola till vuxenliv

Projektets uppgift är att identifiera vilka insatser som krävs för att underlätta övergången från skola till vuxenliv, för ungdomar med utvecklingsstörning. Projektet ska också skapa rutiner för hur insatserna ska fördelas mellan intressenterna och när och hur de ska genomföras under en elevs gymnasietid. Målet är att öka elevernas möjligheter till förvärvsarbete eller vidare studier och ett självständigt liv.

Gymnasiesärskolans nationella program

Målgrupp för insatserna är elever på gymnasiesärskolans nationella program och projektet genomförs på Anders Ljungstedts gymnasium i Linköping.

Under sista projektåret deltar även tre elever i årskurs 1 på Berzeliusskolans nationella program inom gymnasiesärskolan. Deras rektor har funnits med i styrgruppen sedan hösten 2013 och arbetslaget på skolan har haft en representant i projektet lika länge. I skrivande stund (mars 2014) har inte något praktiskt arbete inom modellen hunnit genomföras på Berzeliusskolan. Det finns emellertid ett erbjudande om arbetsterapeutisk bedömning av de tre eleverna under våren 2014.

I mars 2014 hade cirka 120 elever på gymnasiesärskolan i Linköping berörts av projektet. Under projekttiden kommer samverkansmodellen hinna prövas tre gånger, det vill säga under tre läsår.

Samlade erfarenheter

Den här rapporten är skriven under februari-mars 2014 av Annika Wallin, Blira Konsult AB, på uppdrag av *Koll på Läget*. Rapporten sammanfattar intressenternas erfarenheter från projektet och beskriver projektets modell. Den ska fungera som beslutsunderlag för projektdeltagare, politiker och tjänstemän när de ska välja, eller välja bort, samverkansmodellen framöver.

Bakgrund – därför startade projektet

Detta kapitel är skrivet av *Koll på Lägets* projektledare Åsa Strömberg.

Fler elever i särskolan

I början på 2000-talet hade Skolinspektionen påbörjat granskningen av särskolan och

[1] Bildningsnämnden ansvarar för gymnasieskola, gymnasiesärskola och särskola för vuxna, vuxenutbildning, utbildningsinsatser för invandrare och flyktingar samt arbetsmarknadsinsatser. Nämnden har också ansvar för konsumentvägledning och budgetrådgivning vid skuldsanering.

konstaterade en ökning av andelen särskoleelever under 1990-talet. Man pratade om så stora siffror som en ökning med 70 procent. Den största delen av ökningen stod ungdomar med diagnosen lindrig utvecklingsstörning för. I samband med detta kom debatten om elever som felaktigt får sin skolgång i särskolan igång bland politiker och i media. Detta utmynnade så småningom i Skolinspektionens granskning av 58 kommuner i Sverige som blev färdiga under 2010 och 2011.

Kartläggning gav nedslående resultat

Under våren 2009 bjöd Habiliteringen i Linköping in till några nätverksträffar för att diskutera situationen för unga med lindrig utvecklingsstörning som gått i gymnasiesärskolan. Vid nätverksträffarna deltog Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Habiliteringen och Linköpings kommun genom bland andra Jobbtorget, gymnasiesärskolan och Utbildningskontoret. Samordningsförbundet i centrala Östergötland följde arbetet med intresse. Tillsammans försökte man kartlägga hur situationen såg ut för unga med lindrig utvecklingsstörning några år efter att de hade avslutat sin utbildning vid gymnasiesärskolan. Bilden som växte fram var nedslående. Habiliteringen mötte många unga vuxna i 25-30-årsåldern där mycket i livet hade hunnit gå snett. Det handlade om svårigheter med att få och behålla ett jobb, trasiga relationer, anmärkningar hos kronofogdemyndigheten och polisen. Flera hade gått i gymnasiesärskolan utan att förstå varför och hade låg medvetenhet om sin funktionsnedsättning.

Kommunen fick indikation om antal

Under den här perioden, det vill säga våren 2009, inrättades en ny tjänst på dåvarande Jobbtorget med ett riktat uppdrag mot unga med lindrig utvecklingsstörning. Uppdraget var att stötta elever på gymnasiesärskolans yrkesförberedande program i praktik under skoltid, men även vid behov under förlängd praktik upp till två år i övergången till arbete/sysselsättning efter avslutade studier. Det här var första gången som kommunen fick tydliga indikationer på hur många elever som inte direkt eller via Arbetsförmedlingen gick vidare till daglig verksamhet eller löneanställning. För den gruppen som inte beviljades daglig verksamhet eller hittade en anställning fanns egentligen inget annat alternativ än arbetslöshet och försörjningsstöd via ekonomiskt bistånd. Den gruppen var större då (dvs 2009) än nu. En anledning var att en del som var berättigade till daglig verksamhet och aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga fick avslag, eller fick utredas på nytt, på grund av att det saknades tillfredsställande underlag.

Saknade samlad bild

I och med den kartläggning som påbörjades via Jobbtorget och den dialog som fördes vid nätverksträffarna klarnar den komplexa bilden alltmer. Det blev tydligt att det saknades en samlad bild över målgruppen, vilka insatser gruppen hade rätt till och vilka förberedelser som krävdes för att individens rättsäkerhet skulle kunna tillgodoses.

Identifierade hinder

Parterna identifierade några av de hinder som skapade svårigheter för elever med utvecklingsstörning i övergången från skola till vuxenliv.

1. Bristande insikt om sin funktionsnedsättning

Många av eleverna på gymnasiesärskolan hade svårt att förlika sig med sin diagnos och sin tillhörighet i särskolan. För de elever som hade gått integrerade i grundskolan var det kanske först i samband med att de började på gymnasiesärskolan som det blev tydligt att de hade

särskilda behov. Få av eleverna hade haft stöd av habiliteringen. De flesta såg sina svårigheter som kopplade till sin skolgång och såg inte att de behövde stöd utanför skolan. Detta blev tydligt i övergången till vuxenlivet då ett flertal elever tackade nej till stödinsatser eller undvek att presentera sin problematik eller sin tidigare skolgång i särskolan.

2. Utebliven överlämning

Många av intressenterna beskrev de svårigheter som uppstod när det saknades överlämning från skolan och dokumentation om elevens problematik. Till exempel beskrev Arbetsförmedlingen att de ofta mötte målgruppen utan att känna till att individen hade en utvecklingsstörning. Det ledde till misslyckanden och felaktigt bemötande. Från Arbetsförmedlingen efterlyste man tydligare dokumentation och överlämning från skolan för att kunna ge rätt stöd från början. Genom rätt funktionshinderkodning öppnar sig nämligen möjligheter till stödinsatser.

3. Ökade krav på dokumentation

Elever som är mottagna i gymnasiesärskolan har rätt till aktivitetsersättning för förlängd skolgång från och med 1 juli det år de fyller 19 år. Ansökan kompletteras med ett intyg från skolan om att eleven är mottagen i särskolan. Efter avslutade studier behåller individen inte automatiskt rätten till fortsatt stöd. Det finns emellertid möjlighet att ansöka om aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga. I ansökan behövs ett läkarutlåtande som styrker diagnos och beskriver funktionsnivå. Försäkringskassan beskrev att kraven på hur dokumentationen av individens förmågor och oförmågor hade ökat i den egna organisationen. Även Omsorgskontoret och handläggare för LSS beskrev svårigheter att fatta beslut om rätt insatser då dokumentationen var bristfällig. De pekade på vikten av underlag som tydligt fastställer diagnos utvecklingsstörning och behovet av stöd utifrån funktionsnivå för att kunna fastställa att individen tillhör personkretsen. Därtill ska det vara utrett att personen inte klarar ett arbete på den öppna arbetsmarknaden.

4. Läkarutlåtande beroende av tydliga underlag

Individerna var hänvisade till vårdcentralen och läkare där för att få tag i det läkarutlåtande som skulle ligga till grund för ansökan om aktivitetsersättning för nedsatt arbetsförmåga. Men utan dokumentation som styrker diagnos och som beskriver funktionsnivå hade läkarna svårt att skriva ett utlåtande som höll som underlag för Försäkringskassan. I vissa fall hade läkaren avböjt att skriva utlåtandet då underlaget varit otillräckligt eller för gammalt. Det hade i sin tur resulterat i att individerna inte ens hade fått sin ansökan prövad.

Projektansökan *Koll på Läget*

Arbetet i nätverket utmynnade under våren 2010 i en projektansökan till Samordningsförbundet Centrala Östergötland. Ansökan gjordes från Bildningskontoret. Projektet beviljades i juni 2010 och påbörjas i augusti 2010. Under första året gjordes en tydligare kartläggning och personal rekryterades. I augusti 2011 fanns specialpedagog och arbetsterapeut på plats och arbetet kunde bli fullskaligt.

Syfte

Projektets syfte är att skapa förutsättningar för en smidig övergång från skola till vuxenliv genom att

- skapa ökad insikt hos individen själv om sina styrkor och svårigheter, framförallt kunskap om vad funktionsnedsättningen innebär för ”mig” samt strategier för att kunna möta och kompensera nedsättningen
- ge kunskap till berörda instanser både om funktionshinder i stort och om utvecklingsstörning och dess konsekvenser för den enskilde individen
- attitydpåverkan i de samarbetssituationer som inkluderade gymnasiesärskoleelever befinner sig i
- skapa rutiner för hållbar och aktuell dokumentation som ett stöd i individens utveckling och förutsättning för att söka berättigade insatser

Tillsammans syftar detta till att ge ett stöd som leder till ökad möjlighet för individen att kunna utföra ett förvärvsarbete eller bedriva studier samt delta i ett fullvärdigt vuxenliv.

Mål

Projektet är i sig själv metodutveckling med syfte att bygga en samverkansmodell mellan de parter som ingår i projektet. Projektet bygger på nya och befintliga resurser som kan användas i en organiserad samverkan. Målet är ett nytt sätt att arbete som ska få fäste i respektive organisationer. Ambitionen är att samverkansmodellen ska kunna tillämpas i andra kommuner och för andra målgrupper där insatsbehoven är av liknande karaktär.

Så fungerar samverkansmodellen

Den övergripande samverkansgruppen (ÖS-gruppen) består idag (mars 2014) av: En vägledare från gymnasiesärskolan på ALG; en handläggare från Jobb och Kunskapstorget på Linköpings kommun; en handläggare från Socialkontorets avdelning för försörjningsstöd; en LSS-handläggare från Socialkontoret; en representant från Landstingets habilitering i Östergötland; en handläggare från Arbetsförmedlingen; en handläggare från Försäkringskassan och en arbetsterapeut från *Koll på Läget*.

Regelbundna möten

Under det första projektåret träffades ÖS-gruppen varannan månad för att lära känna varandras verksamheter. Därefter har gruppen setts två gånger per termin och lagt in extra möten vid ett par tillfällen. Utöver detta ses gruppen vid ett flertal tillfällen i januari och februari för ÖS-samtal och Framtidssamtal.

Utvecklat rutiner

Skolans vägledare och projektets arbetsterapeut (och den specialpedagog som var verksam inom projektet under åren 2011-2013) har haft hand om det löpande arbetet med eleverna och lärarna på skolan. Inom projektet har man utvecklat rutiner och insatser som ska ske under året. De beskrivs nedan.

Funktionsbedömning I

Åk 1. Höstterminen.
Arbetsterapeuten gör bedömning av styrkor och begränsningar som påverkar eleven i sin skolsituation med hjälp av självskattningar och observation i aktivitet.

Framtidsmässa I
Åk 3. November.
ÖS-gruppen och andra organisationer, som till exempel ungdomsmottagningen, presenterar sig för elever och lärare. Mässan är även öppen kvällstid för elever och föräldrar. Målet är att eleverna ska få möjlighet att tänka på livet efter studenten. Skolans vägledare och *Koll på Lägets* arbetsterapeut har hand om det praktiska.[2]

Funktionsbedömning II
Åk 3-4. April till oktober.
Arbetsterapeuten gör bedömning av arbets- och aktivitetsförmåga inför framtida behov av stöd, med hjälp av självskattningar och observation i aktivitet.

Inhämtande av samtycke
Åk 3-4. April till oktober.
I samband med funktionsbedömningen erbjuds eleven att skriva på ett samtycke så att aktörerna kan utbyta information om honom eller henne till projektets slut den 31 december 2014. Samtycket är en förutsättning för samverkan kring eleven. Under projekttiden har så gott som alla elever gett sitt samtycke.

Praktikgenomgång
Åk 3-4. April till oktober.
Vägledaren bjuder in Arbetsförmedlingen och Jobb och Kunskapstorget samt praktikansvariga lärare för att diskutera erfarenheter från elevernas praktik, och framtida möjligheter.

Framtidsmässa II
Åk 4. November.
ÖS-gruppen och andra organisationer presenterar sig för elever och lärare. Mässan är även öppen kvällstid för elever och föräldrar. Målet är att eleven ska få möjlighet att tänka på livet efter studenten. Skolans vägledare och *Koll på Lägets* arbetsterapeut har hand om det praktiska.
[3]

Vägledning
Åk 4. December.
Vägledaren träffar eleverna för vägledningssamtal. Man pratar om hur det var på praktiken och vad eleverna vill göra efter skolan.

ÖS-samtal
Åk 4. Januari.
Den övergripande samverkansgruppen träffas utan eleverna. Arbetsterapeuten presenterar funktionsbedömningarna. Vägledaren presenterar vad eleverna sagt vid vägledningssamtalet, mentorns bedömning och praktikutvärderingen. Intressenterna diskuterar sedan vilka stödbehov varje elev har och om han eller hon kvalificerar sig för stöd hos respektive part.

Framtidssamtal
Åk 4. Februari.
ÖS-gruppen, eleven och ofta någon närstående träffas. Gruppen visar på vilka vägar som är

2 Tidigare också specialpedagogen.

3 Tidigare också specialpedagogen.

öppna (men det är alltid eleven som bestämmer i slutänden). Målet är att upprätta en form av ”kontrakt” eller handlingsplan över vad som ska göras för att förbereda arbete, sysselsättning eller studier, en hållbar ekonomi, boende, en bra fritid och god hälsa. Det kan till exempel stå i kontraktet att eleven ska skriva in sig på Arbetsförmedlingen eller göra ett första besök på Jobb och Kunskapstorget under vårterminen.

Uppföljande vägledning

Åk 4. Maj-juni.
Vägledaren träffar varje elev för att följa upp vad som hänt under våren och om planerna inför sommaren och hösten kvarstår.

Röster i rapporten

Den här rapporten baserar sig på röster från 18 personer. Alla är verksamma inom *Koll på Läget*. Hälften har intervjuats individuellt och hälften i en gruppintervju. Samtliga har haft möjlighet att läsa igenom de kapitel där deras synpunkter och erfarenheter presenteras.

Individuella intervjuer med representanter från den övergripande samverkansgruppen (ÖS-gruppen):

Gertrud Dahl, arbetsterapeut *Koll på Läget*.
Carin Hellqvist, Socialkontoret, LSS
Mats Jäderbrink, Arbetsförmedlingen
Rita Lidström, Försäkringskassan
Ulrika Norburg, gymnasiesärskolan ALG, vägledare
Åsa Strömberg, projektledare *Koll på Läget*
Ingegerd Svahn, Landstingets habilitering
Marie Svensson, Jobb och Kunskapstorget
Camilla Taylor, Socialkontoret, försörjningsinsatser

Gruppintervju med styrgruppens medlemmar. De intervjuade är chefer eller på annat sätt ansvariga inom respektive verksamhet[4]:

Eva Holm, Bildningskontoret
Margareta Edvardsson, Bildningskontoret
Leif Skarp, Berzeliusskolan
Karin Lindgren, Jobb och Kunskapstorget
Karin Granath, Jobb och Kunskapstorget
Christina Våleman, Socialkontoret, LSS
Åsa Brodd, Försäkringskassan
Karin Sköld, Arbetsförmedlingen
Ingegerd Svahn, Landstingets habilitering
En kompletterande telefonintervju har gjorts med:
Ola Stenliden, ALG

4 Frånvarande i styrgruppen var: Åsa Swenson på Samordningsförbundet Centrala Östergötland, Christina Staaf och Anita Sevekvist på Sektionen för resurs och stödverksamhet och Ola Stenliden rektor på ALG.

I den följande texten lyfts vissa citat fram. Citaten är till stor del representativa för vad flera har uttryckt. Varje avsnitt avslutas med en sammanfattning.

Framförhållning och planering

En utgångspunkt och inbyggd framgångsfaktor i projektet är att skolan är representerad i ÖS-gruppen och att dialogen med eleverna påbörjas under gymnasietiden. – Förr kom de här ungdomarna som tidigast till oss efter sommarlovet. Då fick vi försöka pussla ihop en bild av deras bakgrund och situation. Genom samverkansmodellen kommer vi in i processen på ett tidigare stadium. Numera vet vi redan vilka eleverna är när de hör av sig till oss, säger Marie Svensson på Jobb och Kunskapstorget.

Genom att börja förbereda inträdet i vuxen- och arbetslivet i god tid besparas eleverna onödig tidsspillan och onödiga misslyckanden.

– När eleverna är 16 år är de motiverade. Det är en stor fördel att träffa dem då istället för i 25-30-årsåldern då de ofta har negativa erfarenheter med sig och har hunnit tappat självförtroendet, säger Ingegerd Svahn på Habiliteringen.

Insatser i rätt ordning

För att säkerställa att förberedelser hinns med innan skolavslutningen, och sker i rätt ordning, har projektet tagit fram en struktur för arbetsgången. Där har bland annat Försäkringskassans handläggningstider varit styrande.

– Vi har Framtidssamtal i februari. Om vi kommer fram till att eleven vill och kan söka aktivitetsersättning hinner han eller hon ordna läkarutlåtande och sedan ansöka om ersättningen och få den beviljad till skolavslutningen, säger projektledare Åsa Strömberg.

Etablera kontakter

Samverkansmodellen gör det sista året på gymnasiesärskolan till ett överlappningsår. Till exempel kan eleven ha kvar sitt stöd från gymnasieskolans kurator och parallellt inleda kontakt med en ny kurator på Habiliteringen. Ett annat exempel är att Arbetsförmedlingen kan ge information till potentiella arbetsgivare medan eleven fortfarande går i skolan.

– Om eleven har haft en lyckad praktik kan jag prata med den arbetsplatsen och informera om exempelvis anställning med lönebidrag. Om allt går vägen kan det stå en arbetsgivare och vänta på eleven efter skolavslutningen, säger Mats Jäderbrink på Arbetsförmedlingen.

Förbättrad intern planering

Framförhållningen gynnar inte bara eleverna. Arbetssättet gör att intressenterna kan förutse ungefär hur många från gymnasiesärskolan som kommer att ansöka om insatser. Det ökar förutsägbarheten kring den egna arbetsbelastningen.

– Det kan vara så att jag efter Framtidssamtalen vet att åtta elever förmodligen kommer att söka aktivitetsersättning. Då förbereder jag min arbetsgrupp på det och vi kan göra en bättre prognos för vår arbetsbelastning, säger Rita Lidström på Försäkringskassan.

Ökad kunskap om varandras uppdrag

Projektet har gett intressenterna fördjupad kunskap om varandra. De har fått insikt om vilka organisationer som styrs av strikta regelverk och vilka som är mer flexibla. Deltagarna har också blivit uppdaterade på varandras uppdrag.

– I början mötte jag en ålderdomlig syn på Habiliteringen. Jag fick poängtera att man inte längre är inskriven hos oss på livstid för att bli omhändertagen. Vi fungerar som en specialistvårdcentral och de som kommer till oss är motiverade och gör det av egen fri vilja, säger Ingegerd Svahn.

Att ha en mer djupgående kunskap om varandras uppdrag har medfört att man inte längre hänvisar eleverna sinsemellan på felaktiga grunder.

– Tidigare sa vi ofta till varandra att det där måste väl *ni* kunna ta. Nu vet vi på förhand vad var och en kan bidra med. De andra i gruppen vet att när jag säger nej så hjälper det inte att tjata. Det finns ett förtroende oss emellan och alla känner engagemang och ansvar, säger Rita Lidström på Försäkringskassan.

Gruppen har också lärt sig att förstå varandras språk.

– Ett exempel är att vi behövde redan ut skillnaden mellan aktivitetsförmåga och arbetsförmåga. Nu vet vi att vi pratar om samma sak, säger Carin Hellqvist som är LSS-handläggare på Socialkontoret.

Mindre onödigt arbete

Att samverkansparterna, och även eleverna, får kunskap om vad varje organisation kan bidra med innebär att alla slipper spendera tid på ansökningar om sådant som inte kan beviljas. – Genom att prata om vårt regelverk på Framtidssamtalen kan jag stoppa inflödet av ansökningar som inte ska till Försäkringskassan. Det spar tid för eleverna. Även vår arbetsbelastning minskar. Vi måste ju följa en viss arbetsgång och lägga tid på ärendet även om det blir avslag i beslutsbrevet, säger Rita Lidström på Försäkringskassan. När eleverna hamnar rätt från början minskas onödigt merarbete för alla parter. I gruppen är man överens om att träffsäkerheten blivit allt bättre och att besluten går snabbare nu när man känner varandras uppdrag och förutsättningar. Arbetsformen med regelbundna möten upplevs också som resursbesparande av de flesta.

– Vi vet att vi kommer att ses och behöver inte lägga tid på att söka varandra på mejl eller telefon under flera veckor. När vi sitter alla tillsammans kan vi reda ut frågorna på ett effektivt sätt, säger Ingegerd Svahn på Habiliteringen.

Utvecklingsområden upptäcks

Intressenterna har olika uppdrag och under projekttiden har det blivit påtagligt att detta medför skillnader i synen på elevernas förmågor och behov. Till exempel ska skolan se till att eleverna ständigt utvecklar sitt lärande och når kursmålen. Arbetsterapeuten ska bedöma hur eleven lever med den funktionsnedsättning han eller hon har och klarar sin livssituation. Försäkringskassan arbetar med en sjukförsäkring som bygger på antagandet att personen ska bli ”friskare”. Arbetsförmedlingen är intresserad av elevens arbetsförmåga och så vidare. De olika synsätten kan orsaka viss frustration och upplevs ibland som hindrande för samverkan.

– Det här är något som är svårt att komma ifrån. Fördelen med samverkan är i alla fall att vi kan hålla diskussionen sinsemellan så att eleverna slipper lida för det, säger Karin Sköld som är chef på Arbetsförmedlingen.

Användbar dokumentation

För att få tillgång till stöd från Försäkringskassan krävs ett läkarutlåtande, som skrivs på bas av utlåtande från arbetsterapeut och psykolog. Läkarutlåtandet är också till nytta för till exempel LSS-handläggare, Habiliteringen och Arbetsförmedlingen men det är avgörande att utlåtandet innehåller de uppgifter som efterfrågas. Ett syfte med projektet är att skapa rutiner för hållbar och aktuell dokumentation så att eleverna får bättre förutsättning att söka berättigade insatser.

– Projektet har medfört att de underlag som följer med eleverna är fylligare nu än tidigare. Det finns en större medvetenhet om vad vår organisation behöver veta för att kunna fatta beslut om daglig verksamhet, säger Christina Våleman som är chef för LSS-handläggare på Socialkontoret.

Arbetsterapeutens roll central

Projektet har visat på nödvändigheten av att ha en arbetsterapeut med i samverkansmodellen. Arbetsterapeuten bedömer elevens aktivitets- och arbetsförmåga och hur funktionsnedsättningen påverkar vardagen.

– Under projektet har den arbetsterapeutiska bedömningen varit till större nytta än vi hade förväntat oss. Den har visat sig vara en förutsättning för att kunna arbeta effektivt, säger projektledare Åsa Strömberg.

Bedömningarna kommer till nytta för alla inblandade. Eleverna kan använda dem när de ska berätta om sig själva vid möten med arbetsgivare eller handläggare. De används av LSS-handläggare för att bedöma behovet av boende, boendestöd eller daglig verksamhet. Bedömningarna fungerar som underlag för de läkarutlåtanden som krävs av Försäkringskassan. Även Arbetsförmedlingen, Habiliteringen och Jobb och Kunskapstorget har stor hjälp av bedömningarna och de används av lärarna för att kunna ge eleven bra stöd i undervisningen.

Bedömningarna har gjorts utifrån strukturerade samtal med eleverna och observationer med hjälp av evidensbaserade instrument.

– När det gäller de här eleverna räcker det inte med bedömningsverktyg som bygger på självskattning. Elevens egna upplevelser är viktiga men i en självskattning relaterar man till den miljö man befinner sig i just nu. Personer med utvecklingsstörning kan ha svårt att formulera sig kring sina svårigheter och förutse eventuella problem i framtiden. Därför behövs en mer djupgående bedömning, säger arbetsterapeut Gertrud Dahl.

Bedömningarna har också ökat elevernas självinsikt. Genom att deras styrkor och svårigheter har synliggjorts i arbetsterapeutens utlåtande har de fått möjlighet att förstå sig själva och sin funktionsnedsättning bättre.

Aktuella psykologutlåtanden

Diagnosen utvecklingsstörning sätts av en psykolog efter omfattande utredning. Att kunna styrka sin diagnos är avgörande för att kunna få stöd i många fall. För att säkerställa att alla elever som deltar i projektet har aktuella underlag, som styrker diagnos, har projektet anlitat tre psykologer. De har granskat och förnyat de underlag för mottagande i särskolan där det funnits osäkerhet kring diagnosen.

– Många elever hade gamla psykologutlåtanden och psykologerna fick göra betydligt fler bedömningar än förväntat. Det resulterade i att flera elever blev av med sin diagnos och skrevs ut ur särskolan. Det hände framför allt i början av projektet då sviterna av en lång period av överinskrivning fortfarande märktes. I framtiden kommer den här psykologinsatsen inte att behövas i lika stor utsträckning. Numera kommer färre och bättre utredda elever till särskolan, säger projektledare Åsa Strömberg.

Projektet har arbetat för att psykologutlåtandena ska vara levande dokument som lärare och elever använder sig av.

– Och när det gått lång tid eller om vi inte känner igen eleven i psykologens beskrivning är det dags att göra en ny utredning, säger Åsa Strömberg.

Det finns stora vinster med att eleverna är ordentligt utredda, inte bara för dem själva, utan också för dem som sedan ska ta vid efter skolan.

– För oss är det en vinst att vi vet säkert att eleverna har diagnosen utvecklingstörning. Därmed vet vi att det är rätt personer som kommer till oss efter skolavslutningen. Det avlastar

oss mycket att vi slipper utreda de sökande i vuxen ålder. Arbetet i projektet har också gett ringar på vattnet. Kommunen har anställt en resurspsykolog som ska arbeta med elever i särskolans lägre klasser för att säkerställa att alla har rätt skolplacering, säger Ingegerd Svahn på Habiliteringen.

Utvärdering av praktik

De skriftliga intyg som eleven får med sig från skolan är det nya psykologutlåtandet (om det gjorts en ny utredning av projektets psykologer), den arbetsterapeutiska funktionsbedömningen och betygen. Projektet har också arbetat med att ta vara på erfarenheter från praktik under gymnasietiden.

– Tidigare visste inte lärarna vilken information som efterfrågas av dem som tar vid efter skolan. Dokumentationen bestod av diverse anteckningar och varje lärare gjorde på sitt eget sätt och därmed skiftade kvaliteten, säger projektledare Åsa Strömberg.

Projektet har därför tagit fram ett instrument som alla lärare använder vid utvärdering av elevernas praktik. Praktikutvärderingarna blir en del av det underlag om eleven som vägledaren presenterar på ÖS-samtalen. Vägledaren sammanställer informationen och berättar sedan för resten av gruppen.

– Praktikutvärderingsinstrumentet behöver fortfarande förbättras men erfarenheterna från praktiken har redan blivit mer synliga. Arbetsförmedlingen och Jobb och Kunskapstorget skulle vilja ha tillgång till de här dokumenten men skolan ser dem än så länge som arbetsmaterial, säger Åsa Strömberg.

Initierad läkare saknas

Projektet arbetar för att eleven i god tid ska ha de intyg som behövs för att kunna söka berättigade insatser . Under läsåret 2010/2011 anlitade projektet en läkare som kom att ha en[5] nära dialog med psykologer och arbetsterapeut inom projektet. Läkaren lärde sig att skriva utlåtanden så att de blev användbara för intressentorganisationerna.

– För att vi ha nytta av läkarutlåtandet måste det styrka diagnosen, beskriva vad diagnosen medför för funktionsnedsättningar och vad personen har för aktivitetsbegränsningar. Det ska också framgå vad personen behöver för habilitering och under hur lång tid detta är aktuellt, säger Rita Lidström på Försäkringskassan.

Projektet ville sedan utvärdera hur det fungerade för eleverna att söka läkarutlåtande via vårdcentralerna. Att gå via vårdcentralen är den gängse, och ofta enda, vägen för den som vill ha ett läkarutlåtande. Man tänkte att det kanske skulle gå bättre när eleverna kunde ta med sig arbetsterapeutens bedömning och ett förnyat psykologutlåtande. Från och med läsåret 2012/2013 hänvisades därför eleverna till husläkare eller annan etablerad läkarkontakt. De fick med sig en lista över dokument att lämna till läkaren och ett brev som beskrev vilken typ av läkarutlåtande som eleven behövde. Dessvärre blev utfallet inte bra.

– Detta är i nuläget den största problematiken i projektet. Läkarutlåtandena från vårdcentralerna är ofta undermåliga. Det var mycket lättare när vi hade en egen läkare som visste hur läkarutlåtandena måste vara skrivna. Nu får jag ibland avslå ansökningar för att det saknas utförligare läkarutlåtande, säger Rita Lidström på Försäkringskassan.

Intressenterna säger samstämmigt att de önskar ha en läkare med i samverkansgruppen. I den bästa av världar skulle det finnas en läkare med god kompetens om utvecklingsstörning på Habiliteringen men där finns inga läkare i vuxenteamen i dagsläget. Eleverna är hänvisade till

[5] Exempel: För att hinna få aktivitetsersättning beviljad till skolavslutningen behöver eleven ordna läkarutlåtande under sitt sista läsår på gymnasiet. Försäkringskassan accepterar läkarutlåtanden som är max sex månader gamla.

sin vårdcentral för läkarutlåtande. Detta är en olöst fråga och ett stort bekymmer för såväl ÖS-gruppen som eleverna.

Blivit varse funktionsnedsättningens konsekvenser

Koll på Läget handlar om att tänka framåt. En inneboende problematik i projektet är att den intellektuella funktionsnedsättning som utvecklingsstörning medför, innebär svårigheter med just det. Många personer med utvecklingsstörning har svårt att på ett teoretiskt och hypotetiskt plan resonera om vad som skulle kunna hända i framtiden. Det kan också vara besvärligt att generalisera erfarenheter från en situation till en annan och förstå att de svårigheter som finns i *skolvardagen* kan bli påtagliga även i *arbetslivet* trots att det är skilda miljöer.

– Från början fanns en stor okunskap om vilka svårigheter som utvecklingsstörning medför. Under projektet har jag, vi alla, lärt känna målgruppen bättre och på Framtidssamtalen har bemötandet förbättrats. Nu förstår alla att det inte räcker att be någon ”höra av sig”. Vi har också fått acceptera att även om vi vill att eleverna ska bli medvetna om sina egna förutsättningar så uppfattar de inte alltid allt, säger vägledare Ulrika Norburg.

Kunskapskällor

En källa till kunskap för ÖS-gruppen – och även för föräldrar, elever och lärare – har varit arbetsterapeutens funktionsbedömningar. Hennes bemötande har också fungerat som förebild. – Hon [arbetsterapeuten] har specialistkunskap om personer med utvecklingsstörning. På Framtidssamtalen har hon hjälpt eleverna att sätta ord på situationen utifrån funktionsbedömningarna. Hon har vänt sig till eleven och till exempel sagt ”du behöver tydlig struktur och du behöver en lugn miljö eftersom du är ljudkänslig”. Eleven har kunnat bekräfta. Det har varit tydliggörande för alla, säger Ingegerd Svahn på Habiliteringen. Att under skoltiden utgå från funktionsbedömningarna och prata om varför eleven går i särskolan och vad det innebär har skapat insikt hos såväl elever som föräldrar och även lärare. Lärarna har också lärt sig mycket genom att sitta med vid återkoppling av psykologernas utredningarna.

– Att få höra återkopplingen direkt från psykologen har ökat lärarnas förståelse för de enskilda eleverna men också för diagnosen i stort, säger projektledare Åsa Strömberg. Lärare och deltagare i samverkansgruppen och styrgruppen har även haft möjlighet att gå på tre föreläsningar om utvecklingsstörning. Den första hölls av en psykolog, den andra av en specialpedagog och den tredje av två arbetsterapeuter.

Det är inte enbart lärare på gymnasiesärskolan som haft behov av kunskapspåfyllning. Några av eleverna går individintegrerade i vanliga klasser. Det innebär att ett flertal lärare på ALG möter eleverna från särskolan i undervisningen.

– Vi ser att det har hänt saker under projekttiden. Lärarnas kunskaper och attityder har förändrats. Lärarna har en viktig roll och det är mycket vunnet om de kommer in i processen ännu mer, säger projektledare Åsa Strömberg.

Mörkar sin diagnos

Projektet visste redan initialt att både de som möter elever med utvecklingsstörning, och eleverna själva, behöver mer kunskap om funktionsnedsättningens konsekvenser. Många av eleverna vill inte kännas vid sin diagnos. De ogillar ordet ”utvecklingsstörd” som upplevs nedsättande. Det finns en stark vilja att vara vanlig och en del väljer därför att mörka sina svårigheter och avstå från habilitering och andra insatser som de egentligen har rätt till.
Ett syfte med *Koll på Läget* är att ge eleverna självinsikt och underlag för att kunna förstå och berätta om sig själva.

– Det har hänt mycket under de här fyra projektåren. Eleverna som går ut nu i vår har

börjat ta orden i sin mun. Häromdagen sa en elev på Framtidssamtalet till exempel att ”saker går långsammare för mig”, säger Ingegerd Svahn på Habiliteringen.

Detta är viktigt eftersom många av de handläggare som eleverna kommer att möta saknar kunskap om utvecklingsstörning. Om eleven inte vill eller kan berätta om sin funktionsnedsättning kanske handläggaren inte märker svårigheterna. Då uppstår en situation där eleven förväntas klara sig utan stöd.

– När den sökande inte berättar är risken att det blir avslag och konflikter för att man inte förstår varandra, säger Camilla Taylor som är handläggare för försörjningsinsatser på Socialkontoret.

Föräldraspåret

Flera deltagare upplever att det finns en rädsla hos omgivningen för att såra. – De här ungdomarna är skyddade och ingen talar klarspråk med dem. Vi alla, men kanske särskilt skolan och habiliteringen som har det pedagogiska och medicinska ansvaret, kan bli bättre på att prata om vad som är realistiskt, säger LSS-handläggare Carin Hellqvist. Arbetsterapetens funktionsbedömningar bidrar till detta genom att beskriva svårigheterna på ett tydligt sätt. Ett led i arbetet med att öka elevernas insikt om sin funktionsnedsättning har varit att även informera föräldrarna.

– Vi har mött elever som inte vetat om varför de är inskrivna i särskolan och där föräldrarna inte pratat om funktionsnedsättningen, säger arbetsterapeut Gertrud Dahl. Projektet har som ett svar på detta utvecklat Föräldraspåret. Där ingår utvecklingssamtal, föräldramöten och en föräldrautbildning.

– Vid utvecklingssamtalen når vi nästan alla, via föräldramöten når vi många och via föräldrautbildningen några som vill ha en ökad dialog, säger projektledare Åsa Strömberg. Projektet har utvecklat en struktur för vilken information som behövs och i vilken ordning föräldrarna ska få del av den.

Föräldrautbildningen, som ges i en serie med tre tillfällen, har initierats av projektet och utgår från en samtalsmetodik som kommunen använder och Habiliteringen har avsatt personal för genomförandet.

– Ansvaret för föräldrautbildningarna ligger på kommunen framöver men Habiliteringen kommer självklart att medverka i utbildningen även i framtiden, säger Ingegerd Svahn.

Igenkända ansikten

Eleverna i projektet träffar framför allt vägledaren och arbetsterapeuten (och tidigare även specialpedagogen) under terminerna – huvudsakligen under årskurs fyra. Deltagarna i ÖS-gruppen möter de endast på Framtidsmässan och på Framtidssamtalet (vägledaren och arbetsterapeuten ingår även där). Eleverna kanske inte alltid kommer ihåg alla namn och ansikten efteråt, men att de själva är igenkända är en stor fördel när de lämnat skolan och tar kontakt med de olika verksamheterna.

– Det händer att det dyker upp någon elev som vill skriva in sig hos oss på Arbetsförmedlingen trots att vi under Framtidssamtalet har kommit överens om att han eller hon ska börja med att gå till Jobb och Kunskapstorget. Eftersom jag känner till eleven och planeringen kan jag påminna honom eller henne om det, säger Mats Jäderbrink på Arbetsförmedlingen.

Att eleven följer sin plan innebär inte per automatik att allting löser sig. Det kan ta tid innan man får ett jobb, praktik eller annan sysselsättning.

– Flera av ungdomarna har fortfarande lite felaktiga förväntningar. De tror att de ska få

boende på en gång och en praktik direkt efter skolan. Om de inte får det vänder de sig någon annanstans, säger LSS-handläggare Carin Hellqvist.
Projektledare Åsa Strömberg säger att några av eleverna har börjat snurra runt i systemen på det här sättet.

– Det vi ser är dock att de olika verksamheterna har blivit bättre på att identifiera och fånga upp eleverna och återföra dem till den ursprungliga planen, säger hon.

Från projekt till ordinarie verksamhet

Flera av de uppgifter som projektet har tagit sig an ingår redan i intressenternas åtaganden. Det projektet har bidragit med är tid och resurser för att tydliggöra rollfördelningen, strukturera arbetsgången och identifiera problemområden.

– Det behövs ett projekt för att man ska få tid att bygga upp en sådan här samverkansmodell. Det är omöjligt att hinna i skolvardagen annars, säger vägledare Ulrika Norburg.

Ola Stenliden, rektor för gymnasiesärskolan på ALG, har sett projektet som en fantastisk möjlighet att utveckla verksamheten på skolan.

– Det är tydligt att gymnasiesärskolan inte har hållit måttet när det kommer till förberedelser inför arbetslivet. Med hjälp av det här projektet har vi fått en helt ny laguppställning med arbetsterapeut, extra specialpedagog, tillgång till läkare och psykologer. Lärarna från skolan har deltagit på möten frekvent och det har lett till nya arbetssätt.
Om styrgruppen och Linköpings kommun bestämmer sig för att permanenta samverkansmodellen finns en del frågor att ta ställning till.

Resursanalys

Alla organisationer har genomfört *Koll på Läget* med hjälp av befintliga resurser och alltså inte fått några nya pengar till sina respektive verksamheter. Skolan har dock fått förstärkning genom att få ta del av den största andelen av *Koll på Lägets* resurser. Projektets specialpedagog och arbetsterapeut har lagt merparten av sin tid i skolans verksamhet. Rektor Ola Stenliden menar att det vore fullt möjligt att fortsätta bedriva samverkansarbetet om man hade tillgång till samma resurser som finns på skolan, och genom projektet, idag.

– Vägledaren på gymnasiesärskolan kan fortsätta att hantera det administrativa inom sin tjänst. Det handlar bland annat om att samla in underlag från praktik och hålla i ÖS-möten och Framtidsmöten. Men det behövs också en arbetsterapeut fortsättningsvis. Arbetsterapeuten bidrar med en kompetens och ett synsätt som inte har funnits på skolan tidigare. Vi har fått upp ögonen för elevens hela livssituation och hela dygn, säger Ola Stenliden.

Han och flera andra önskar att Bildningsnämnden ska avsätta pengar för en övergripande arbetsterapeuttjänst riktad mot gymnasiesärskolan. Arbetsterapeuten skulle därmed kunna vara behjälplig både på Berzeliusskolan och på ALG.

Leif Skarp, rektor gymnasiesärskolan på Berzeliusskolan, tycker emellertid att det först krävs en behovsanalys på varje skola.

– Innan man beslutar om nya pengar och funktioner är det viktigt att först komma överens om vad vi vill ha ut av samarbetet. Därefter måste en behovsanalys göras på varje enskild skola och se vad vi har idag och vad som behövs för att kunna genomföra samverkan som önskat, säger han.

Drivande och sammankallande

Samstämmigheten är stor kring att den som ska vara drivande och sammankallande i framtiden måste vara knuten till skolan och förankrad där. Större delen av det praktiska och fortlöpande arbetet sker i skolan.

– Jag tycker att rektor ska ha ansvar för att samverkan blir av men sedan kan han eller hon delegera det praktiska till en annan funktion, säger Eva Holm på Bildningskontoret. Ola Stenliden, rektor på ALG, håller med.

– Det formella och yttersta ansvaret för verksamheten på skolan ligger alltid hos rektor som sedan delegerar.

Avtal om fortsatt samverkan

En förutsättning för att Bildningsnämnden ska kunna överväga att avsätta pengar är att samverkansgruppens intressenter förbinder sig att fortsätta arbetet. I styrgruppen tror man att det behövs ett avtal för att garantera fortsatt samverkan.

– Människor byter jobb och organisationer förändras. Därför måste det finnas en skriftlig överenskommelse om vad varje organisation förbinder sig att göra. Inom kommunen har vi redan andra avtal av den typen så det är fullt möjligt, säger Eva Holm på Bildningskontoret. Inom varje organisation krävs tydlighet kring vem som ansvarar för att garantera närvaro på mötena. För att underlätta samarbetet vore det bra att ha ett dokument som förklarar vad samverkansmodellen innebär och vad som förväntas av alla inblandade organisationer.

Kontinuitet

Det tar tid att bygga upp den kunskap och ömsesidiga förståelse som nu finns i ÖS-gruppen. Att det funnits en kontinuitet och en konstant grupp har varit avgörande för framgången. Frågan är hur kompetensen nu kan spridas till fler.

– Varje organisation måste hitta ett sätt. Det måste hänga på funktionen, inte på personen men det är en svår utmaning, säger Karin Granath som är chef på Jobb och Kunskapstorget. Idag upplevs arbetet som personbundet av deltagarna.

– Det är en svaghet. Någon av mina kollegor skulle inte kunna hoppa in i gruppen om jag vore borta en dag, säger LSS-handläggare Carin Hellqvist.

Förlora eller tjäna tid

Alla är eniga om att cheferna behöver sanktionera tid för de möten som krävs. Hittills har det inte varit svårt att hitta tider och flera har uttryckt att arbetssättet är effektivt och i slutänden förkortar deras handläggningstider. Hos ett par av intressenterna finns emellertid farhågor kring tidsåtgången.

– Det enda negativa som vi ser [med samverkan] är tidsåtgången. Vi får släppa till en resurs för att handläggaren ska kunna vara med på möten även om de handlar om personer som sedan aldrig blir aktuella för oss. Frågan om tiden finns alltid där, säger Christina Våleman som är chef för LSS-handläggare på Socialkontoret.

Handläggare Camilla Taylor från Socialkontorets avdelning för försörjningsinsatser har samma tankar.

– Det är bara ett fåtal individer från gymnasiesärskolan som kommer till oss med begäran om ekonomiskt bistånd. Vi är med i projektet under ett läsår men kommer sedan att utvärdera nyttan för vår egen organisation. Leder samverkan till att färre individer söker bistånd från oss? Och har kontakten med ungdomarna blivit bättre – har vi lärt oss att fråga efter funktionsnedsättningar och har ungdomarna blivit bättre på att berätta om sina svårigheter? Det återstår att se, säger hon. Modellen bygger på att alla de aktuella samhällsfunktionerna finns med vid bordet. Om en väljer att hoppa av finns risken att fler lämnar och att idén faller.

Ökad representation från skolan

Deltagarna tycker att ÖS-gruppen är välfungerande men några efterfrågar ytterligare en representant från skolan. I nuläget är vägledaren ensam därifrån. Den ursprungliga tanken var att inga lärare skulle vara med på mötena eftersom *Koll på Läget* är framåtblickande och handlar om vad som ska hända *efter* skolan. Flera uttrycker dock att lärarna har en viktig funktion och att de skulle behöva bli mer delaktiga i processen.

– Det borde vara en lärare, en arbetslagsledare, med på våra möten. Det skulle underlätta samarbetet om lärarna fick inblick i hela processen, säger vägledaren Ulrika Norburg.
LSS-handläggaren Carin Hellqvist önskar också en kontakt från kommunens Citygrupp som består av tre arbetsterapeuter. De arbetar bland annat med daglig verksamhet i form av individuell placering på företag. Därutöver saknar ÖS-gruppen samarbete med en initierad läkare (se tidigare avsnitt).

Tidigare och bättre möte med samhällsapparaten

Projektet har uppmärksammat utvecklingsområden såväl inom samverkansmodellen som inom egna och andras organisationer. Ett område handlar om att skolan inte lyckas förbereda eleverna särskilt väl inför mötet med vuxenlivet. Flera av intressenterna vill därför komma in ännu tidigare i skolan för att informera om exempelvis fritidsaktiviteter (LSS/fritidsenhet) och situationen på arbetsmarknaden.

– Många som kommer till oss på Jobb och Kunskapstorget skulle behöva gå en ”svenssonkurs” för att förstå vad det innebär att vara en vanlig medborgare. Det gäller även ungdomarna från gymnasiesärskolan. De behöver lära sig mer om ekonomi, boende och hur man tar sig fram i samhällsapparaten, säger Marie Svensson.

Hon ser att för en del blir mötet med samhället svårt.

– Vi har skapat en samhällsapparat som är svårframkomlig och jag önskar att vi hade ett mer öppet och människovänligt samhällssystem för dem som söker hjälp och stöd, säger hon.

Saknas stöd och alternativa vägar

Intressenterna upplever också att det saknas en väg som ligger någonstans mittemellan Jobb och Kunskapstorget och dagligverksamhet.

– Det vore önskvärt om till exempel Jobb och Kunskapstorget kunde erbjuda en arbetslinje med utökat stöd för deltagarna. Som det är nu hamnar ungdomarna från gymnasiesärskolan i ordinarie verksamhet och för många blir det svårt att klara allt själva, säger Camilla Taylor från Socialkontorets avdelning för försörjningsinsatser.

Det saknas också möjlighet att ge målgruppen kontinuerligt stöd under praktik eller anställning.

Ett ytterligare hinder, som är svårt att rå på, är inställningen på arbetsgivarsidan. Det kan vara besvärligt att hitta en arbetsgivare som är beredd att anställa en person med funktionsnedsättning trots förmånliga anställningsformer och andra insatser.

Avslutande ord

Projektets syfte är att skapa en smidig övergång från skola till vuxenliv för elever i gymnasiesärskolan. Målet är att öka deras möjligheter till förvärvsarbete, eller vidare studier,

och ett självständigt vuxenliv. Det projektet vill förhindra är med andra ord att ungdomarna hamnar i sysslolöshet och isolering. Hur resultatet blir på längre sikt är för tidig att säga. Inte förrän våren 2015 tar den första elevkullen som varit med i projektet under hela sin gymnasietid studenten. Redan nu finns emellertid resultat som pekar på positiva effekter. I slutet av 2013 gjorde Bildningskontoret och Jobb och Kunskapstorget en enklare uppföljning av 28 elever som gått ut gymnasiesärskolan under projekttiden. Man kunde konstatera att endast två av dessa inte fanns i någon verksamhet.

Exempel på förbättringar

Projektet har skapat en arbetsgång som bygger på framförhållning, rutiner, samarbete och kunskapsöverföring. Exempel på förbättringar, som de intervjuade lyfter fram, är att alla elever nu kan styrka sin diagnos, underlagen för att söka läkarutlåtande och stödinsatser är klara i god tid, de är fylligare och erfarenheterna från arbetsplatsförlagd praktik tas till vara på ett bättre sätt. Eleverna har också bättre koll på vilka insatser som samhället erbjuder och ökad självkännedom[6].

Även föräldrar, lärare, ÖS-gruppens deltagare och styrgruppen har fått bättre koll på vad utvecklingsstörning innebär. Arbetsterapeutens funktionsbedömningar har visat sig vara oumbärliga i flera delar av arbetet.
ÖS-gruppens möten har blivit en viktig källa till kunskapsutbyte. Idag har gruppens deltagare god kunskap om varandras uppdrag, regelverk och synsätt. När alla vet vad som gäller och regelbundet sitter ned tillsammans ökar effektiviteten samtidigt som riskerna för missförstånd, dubbelarbete och att eleverna bollas mellan intressenterna på felaktiga grunder minskar. Att eleverna är kända när de sedan möter till exempel Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen ger förutsättningar för bättre stöd och bemötande.

Frågor att hantera

Nu går *Koll på Läget* in på sitt sista år. I ÖS-gruppen och styrgruppen är man överens om att samverkansmodellen som byggts upp medför stora vinster. De flesta säger redan idag att man vill fortsätta. Representanter från Socialkontoret uttrycker dock vissa farhågor kring tidsåtgången. Frågan är om vinsterna för den egna organisationen är tillräckligt stora med tanke på den tid som går åt. Övriga deltagare i gruppen är mycket måna om att Socialkontorets representanter ska finns kvar. Man menar att modellen når sin fulla potential först när samtliga berörda intressenter finns med.
Om samverkan ska fortsätta måste ansvaret göras tydligt: Vem ska vara sammankallande? Vad förväntas av respektive part framöver? De skolor som involveras behöver se över befintliga resurser och avgöra vad som krävs för att kunna genomföra arbetet på önskat sätt. En stor knäckfråga är också hur man ska kunna etablera ett långsiktigt samarbete med en initierad läkare.

Att förvalta och sprida kompetensen

De deltagande organisationerna behöver fundera över hur de ska förvalta den kunskap och de rutiner som byggts upp. Samverkansmodellen kräver stabilitet och kontinuitet samtidigt som den existerar i en rörlig och föränderlig värld där personer byter jobb och organisationer förändras. Arbetet är idag personbundet men erfarenheter från projektåren visar att det går bra att byta deltagare i ÖS-gruppen, åtminstone en i taget. Det ska dock betonas att det tar tid för varje individ att tillägna sig den kunskap, erfarenhet och förståelse som idag finns i

[6] Observera att samtliga uppgifter i denna rapport kommer från deltagare i ÖS-gruppen och styrgruppen. Elever och föräldrar har inte intervjuats.

ÖS-gruppen. En utmaning blir också att sprida kompetensen internt i varje organisation. Förankring av arbetssättet och utveckling av den egna organisationens kompetens (bland annat bemötandet av unga med utvecklingsstörning) gynnas av att medarbetare kan dela erfarenheter och avlasta varandra.

Med sikte på framtiden

Koll på Läget kom till som svar på en komplex och problematisk situation. För att inte åter hamna på ruta ett – där unga med utvecklingsstörning hamnar utanför – krävs fortsatta insatser. *Koll på Läget* har satt igång ett angeläget arbete och visat att det går att samverka och förändra såväl rutiner som synsätt. Framöver gäller det för politiker, tjänstemän, styrgrupp och enskilda projektdeltagare att på bästa sätt ta hand om och utveckla erfarenheterna från projektet.